

TURİZM ODAKLI BÖLGESEL KALKINMA VE GÖBEKLİTEPE TEMALİ POSTA PULLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Serkan AYCİL¹

Özet

İnsanlık tarihi açısından önemli bir olgu olarak kabul gören Göbeklitepe, farklı türde birçok araştırmaya konu olmuştur. Göbeklitepe konulu çalışmalarda daha çok Göbeklitepe'nin tarihsel önemi vurgulanmaktadır. Bölge turizmını odağına alan ve aynı zamanda Göbeklitepe temalı pul tasarımları üzerinden sanatsal bir etkinlik oluşturmayı hedefleyen bu çalışma, filateli (pulculuk) ürün ve hizmetleri aracılığı ile alanyazına yenilikler getirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın esasını doküman incelemesi ve görsel araştırma oluşturmaktadır. Doküman incelemesi, güvenilirliği ve temsil edilebilirliği denetlenmiş basılı yayınlar (kitap, tez, ansiklopedi vb.) ve elektronik ortamda yayın yapan dergiler üzerinden iletilemiştir. Görsel araştırmada ise Göbeklitepe'nin temel konularını, alanyazın boyutuna indirgeyen posta pulları üzerinden etkili bir içerik oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın temel verilerini bölgesel kalkınma kapsamında, konaklayan ve günü birlik gelen turist sayısı, konaklama tesis-seyahat acente sayısı, Göbeklitepe'nin aktif hizmette olduğu ay sayısı ile ulusal-uluslararası alanda gerçekleştirilen Göbeklitepe temalı sanatsal organizasyonlar ve 2019'da tedavüle çıkarılan posta pulları oluşturmaktadır. Üç farklı araştırma alanı üzerinden iletiletilen bu çalışmada toplam beş adet pul görseline yer verilmiştir. Toplanan pulların dördü yurt içi, biri ise yurt dışı kullanım için tasarlanmıştır. Göbeklitepe'yi, tarihi yönünün yanı sıra, turizm ve sanatsal yönüyle de irdelemeye çalışan bu araştırmanın, alana katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, turizm, posta pulu, Göbeklitepe Arkeolojik Alanı.

Tourism Oriented Regional Development and An Evaluation on Göbeklitepe Themed Postage Stamps

¹ Yüksek Lisans, İstanbul PTT Bölge Başmüdürlüğü Muhasebe ve Finans Müdürlüğü, sserkan.aycil@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3540-5548.

Abstract

Göbeklitepe, Göbeklitepe, which is accepted as an important phenomenon in terms of human history, has been the subject of many different types of research. In the studies on Göbeklitepe, the historical importance of Göbeklitepe is emphasized. This study, which focuses on regional tourism and also aims to create an artistic activity through Göbeklitepe themed stamp designs, aims to bring innovations to the literature through philatelic products and services. The basis of the study is document review and visual research. Document review; It has been developed through printed publications (books, thesis, encyclopedias, etc.) and electronic journals whose reliability and representativeness have been checked. In visual research, an effective content has been tried to be created on postage stamps that reduce the main subjects of Göbeklitepe to the size of the literature. The basic data of the research within the scope of regional development; The number of tourists staying and daily visiting, the number of accommodation facilities-travel agencies, the number of months Göbeklitepe is in active service, the national-international artistic organizations with the theme of Göbeklitepe and the postage stamps issued in 2019. A total of 5 stamp images were included in this study, which was developed through 3 different research areas. Of the collected stamps, 4 were designed for domestic use and 1 for international use. It is thought that this research, which tries to examine Göbeklitepe with its tourism and artistic aspects as well as its historical aspect, will contribute to the field.

Keywords: Art, tourism, postage stamp, Göbeklitepe Archaeological Site.

1. Giriş

Yakın tarihe kadar değeri tam olarak anlaşılamayan ancak günümüzde bölge turizmi açısından cazibe merkezi haline gelen Göbeklitepe, bölge ekonomisine sunduğu katkının yanı sıra birçok sanatsal etkinliğe de ev sahipliği yapmaktadır.

2011’de UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi’ne alınan ve 2018’de gerçekleştirilen 42. Dünya Miras Komitesi Toplantısı’yla birlikte UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne kaydedilen Göbeklitepe (Koçak, 2018), 2019’un “Göbeklitepe Yılı” olarak ilan edilmesiyle birlikte hem ulusal hem de uluslararası alanda tanınır hale gelmiştir. Özellikle 2019’dan sonraki süreçte fotoğraf, gastronomi, heykel, seramik, filateli, müzik ve dijital sergi gibi farklı birçok karma alanda “Göbeklitepe Arkeolojik Alanı” tema olarak kullanılmıştır.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 28 Şubat 2019’da Göbeklitepe Pul Sergisi’ne ev sahipliği yaptı. Tarihin sıfır noktası olarak anılan Göbeklitepe’yi tanıtmak ve aynı zamanda Göbeklitepe’nin turizm potansiyelini arttırmayı hedefleyen bu etkinlikte bir de özel tarih damgasına yer verildi (Turizm News, 2019). Bornova Belediyesi 18 Aralık 2019’da İzmirli 40 sanatçı tarafından yorumlanan Göbeklitepe konulu tuvaleri Uğur Mumcu Kültür ve Sanat Merkezinde sanatseverlerle buluşturdu. Doğu ve Batı etkileşimi ekseninde ilerletilen kompozisyonda, hem Yeşilova Höyüğü kazılarında hem de Göbeklitepe’de ortaya çıkarılan buluntular üzerinden Anadolu’nun binlerce yıllık tarihine değinilerek çıkarımlarda bulunuldu. Bu organizasyon 4 Ocak 2020’ye kadar devam etti (Bornova Belediyesi, 2019). Metafor Sanat Derneği sanatçılarının Göbeklitepe buluntularından ilham alarak hazırladıkları karma heykel sergisi 30 Nisan 2019’da İzmit Sanat Galerisinde hizmete açıldı. 4 Mayıs 2019’a kadar devam eden sergi, birçok ziyaretçi tarafından ilgiyle karşılandı (Marmara Basın, 2019). “Evimiz 4 Projesi” kapsamında Göbeklitepe’yi ziyaret eden ve bu ziyaret sırasında deneyimlediklerini sanata dönüştüren 10

öğrenci, İzmir'in Urla ilçesinde bir serginin açılmasına vesile oldu. Taşların üzerine işledikleri motifleri etkinlikte sergileyen çocuklar, kendi tasarımları olan ilk çağ kıyafetleriyle bir de defile gerçekleştirdiler (Gün Haber, 2020). Göbeklitepe ve çevresinde fotoğraf çalışmaları yürüten Sinem Dişli, 17 Ocak 2020'de "Oyuklar ve Höyükler: Göbekli Tepe'ye Bir Bakış" isimli bir sergi düzenledi. Dünyanın bilinen en eski tapınağı olan Göbeklitepe Arkeolojik Alanı ise bu serginin odağını oluşturmaktadır (TMMOB Mimarlar Odası, 2020, s. 7). Beyoğlu Kültür Yolu Festivali 10 Haziran 2022'de "Back to Realverse: Göbeklitepe" sergisine ev sahipliği yaptı. Festival kapsamında, Göbeklitepe'yi betimleyen bilgilendirme panolarına, maket tasarımlara ve tanıtım videolarına yer verildi. Ayrıca Şanlıurfa'dan getirilen yaklaşık 30 tonluk taş bloklarla Göbeklitepe'deki D Yapısı'nın 23 metre çapındaki benzeri oluşturuldu. Bu tür sanatsal etkinliklerin hem Galataport hem de Göbeklitepe açısından önemli bir turizm hareketliliğine dönüştüğü üzerinde duruldu (Ntv, 2022).

Kültür Bakanlığı, CerModern ve Radyo ODTÜ işbirliğiyle 21 Eylül 2019'da CerModern'de "Göbeklitepe: The Gathering" dijital sergisi açıldı. Göbeklitepe'de yaşamış insanların bir gününü izleyici deneyimine sunan bu serginin süresi, 10 dakika ile sınırlı tutuldu. 4 farklı evreden oluşan sergide koku, ses ve projeksiyondan yansıyan tasarımlar tema olarak kullanıldı. Serginin amacı neolitik insanın korkularını, ritüellerini ve sembolik dünyasını izleyicilerle paylaşmak ve izleyicide, algısal olarak zaman yolculuğuna çıkıyormuş hissi uyandırmaktır (Göbeklitepe Dijital Dünyada, 2020, s. 78).

15 Aralık 2019'da Azerbaycan'ın Gence kentinde Göbeklitepe fotoğraf sergisi açıldı. Sergi, 12 bin yıl öncesine ait bulguları barındıran Göbeklitepe'de, insanlığın toplu olarak yaşama ihtiyacının nasıl ortaya çıktığını anlamaya çalışmak amacıyla açılmıştır. On gün boyunca ziyarete açık olacak olan serginin Türkiye'nin tanıtım ve turizm faaliyetlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (TRT Avaz, 2019). 6 Aralık 2019'da Romanya'nın Timişoara kentinde Göbeklitepe konferansı ve fotoğraf sergisi düzenlendi. Kültür Bakanlığı'na bağlı Timiş Kültür Merkezinde düzenlenen etkinlikte Göbeklitepe'nin, dinler tarihini etkileyen bir olgu olarak ortaya çıktığı konusuna vurgu yapıldı. Ayrıca dünyanın en eski tapınağı olan Göbeklitepe'nin tarihi dokusuyla birçok turisti etkilediği ve ağırladığı üzerinde duruldu (Hayat.ro, 2019). 15 Mayıs 2019'da başlayan ve üç gün boyunca devam eden "Göbeklitepe: İnsan ve Hayat" konulu etkinlik Hırvatistan'ın başkenti Zagreb'de gerçekleşti. Karma bir kompozisyonun kullanıldığı bu etkinlikte Türk mutfak kültürü, Türk seramik sanatı, Anadolu müziği ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden fotoğraflarla insan ve hayat manzaraları tanıtıldı (Zagreb. Yee, 2019). Türkiye'nin sanatını, kültürünü ve tarihi eserlerini yabancı sinemaseverlere tanıtmak amacıyla 25 Nisan 2019'da Brezilya'nın Sao Paulo kentinde bir festival düzenlendi. Brezilyalı sanatseverlerin yoğun ilgi gösterdiği bu festival aynı zamanda "Göbeklitepe: Tarihin sıfır noktası" isimli bir fotoğraf sergisine de ev sahipliği yaptı (Arkeolojik Haber, 2019).

Bölge turizmini odağına alan ve aynı zamanda Göbeklitepe temalı pul tasarımları üzerinden sanatsal bir etkinlik oluşturmayı hedefleyen bu çalışma, filateli ürün ve hizmetleri aracılığı ile alanyazına yenilik getirmeyi amaçlamaktadır. Göbeklitepe'yi, tarihi yönünün yanı sıra, turizm ve

sanatsal açısından da irdelemeye çalışan bu araştırmanın, alana katkı sunacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

2. Turizm Odaklı Bölgesel Kalkınma ve Göbeklitepe

Turizm endüstrisi, dünya genelindeki ekonomik faaliyetlerin yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. UNESCO'nun ideallerinden biri olan kültürlerarası diyalogu geliştirmek ve aynı zamanda yoksullukla mücadelede katkı sunmak isteyen Birleşmiş Milletler bu nedenle 2017 yılını "Kalkınma İçin Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Yılı" olarak ilan etmiştir (UNESCO, t.y). Turizm sektörünü, kalkınma stratejileri açısından öncelikli bir enstrüman haline getiren bu uygulama, sürdürülebilir bir yapının oluşturulması adına önemli içerikler sağlamaktadır. Günümüz turizminin, sadece gelişmiş kentlere değil aynı zamanda gelişmekte olan çok küçük yerleşim birimlerine dahi önemli katkılar sağladığı bilinmektedir. 1980'li yıllardan sonra geliştirilen bacasız sanayi tabiriyle birlikte mevcut süreç hız kazanmış ve artık turizm sektörü bölgesel kalkınmanın önemli bir aracı olarak kabul görmüştür. Alanyazındaki içeriğe bakıldığında turizmin arkeoloji, etnografi, antropoloji ve arkeolojik sitlerle doğrudan ilişkili bir yapıya sahip olduğu görülebilir. Ancak genel olarak turistlerin ilgisini çeken temel olgunun ise daha çok arkeolojik sitlerle ilgili olduğu söylenebilir. Ülke turizmi açısından, arkeolojik olanaklardaki toplam payın, genel itibarıyla ortalamanın üzerinde seyretmesi, bu bağlamda hem ülkemize hem de diğer coğrafi bölgelere önemli avantajlar sağlamaktadır. Dolayısıyla arkeolojik mirasın farklı boyutlarını ön plana çıkararak Göbeklitepe Arkeolojik Alanı'nın keşfiyle birlikte, bölgesel kalkınmada önemli atılımların gerçekleştiği de görülmektedir.

3. Göbeklitepe Arkeolojik Alanı

İnsanlık tarihi açısından bilinen en kadim yerleşim alanı şüphesiz Mezopotamya'dır. Bereketli Hilal olarak anılan bu alan, Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Urfa ve Harran'ı da kapsamaktadır. Dinler tarihi açısından oldukça önemli gelişmelere öncülük eden bu bölge, inanç merkezlerine ve mitlere dair önemli detaylar da barındırmaktadır. Şanlıurfa ilinin yaklaşık 20 km kuzeydoğusunda yer alan Göbeklitepe, 200-300 metre yüksekliğiyle Harran Ovası'na hakim bir konumda bulunmaktadır (Kurt & Göler, 2017, s. 1111). Karaharabe Örencik Köyü'ne 2,5 km mesafede bulunan ve geçmişi M.Ö. 10.000'li yıllara kadar uzanan bu ören yerinin, Paleolitik Dönem'in sonu ile Neolitik Dönem'in başı arasında kalan bir tarihte inşa edildiği bilinmektedir (Clare vd. 2019, s. 14; Çelik, 2008, s. 23-24). Göbeklitepe ilk kez 1963'te İstanbul ve Chicago Üniversitelerinin birlikte yürüttüğü yüzey araştırmalarında V52 adıyla neolitik yerleşme alanı olarak saptanmıştır. Başlangıçta gerçek değeri tam olarak anlaşılamayan bu arkeolojik alan için kireç taşı bloklarından oluşan mezar kalıntısı değerlendirilmesinde bulunulmuştur (Yalçın, 2011, s. 11; Dietrich, Notroff & Schmidt, 2015, s. 91). Peter Benedict tarafından 1980'de yazılan makalede kızıl-kahve bir tepeye konumlandırılan yerleşim alanının yamaç kısmının çakmak taşlarıyla dolu olduğu, en yüksekte yer alan iki tepeliğin üst kısımlarının

gömütlüklerle kaplı olduğu ve buluntunun yakınında iki de küçük mezarlığın bulunduğu ifadelerine yer verilmiştir (Dietrich, Notroff & Schmidt, 2015, s. 91). Bu makale, Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırma Karma Projesi kapsamında yapılan yüzey araştırmalarına ilişkin ilk yazılı bilgileri sunması açısından oldukça önemli bir çalışma olarak değer görmektedir.

Göbeklitepe'nin ortaya çıkarılmasındaki en büyük etkenlerden biri 1983'te başlatılan Nevalı Çori Kazısı'dır. Alman Arkeolog Klaus Schmidt, Neolitik Dönem'e ait büyük boyutlu heykellerin ve T biçimli dikili taşların bulunduğu bu kazının birçok aşamasında bulundu (Clare vd., 2019, s. 14). 1994 tarihli son kazı çalışmasından sonra Nevalı Çori Atatürk Barajı'nın suları altında kaldı. Yeni bir proje arayışı içerisinde giren Klaus Schmidt ve ekip üyeleri, sonraki süreçte diğer neolitik yerleşim alanlarında da incelemelerde bulundular. Göbeklitepe'ye gerçekleştirilen ziyaret sırasında, önceki araştırmacıların, gömütlük olarak tanımladığı taşların üst kısmını gören Klaus Schmidt bu taşların aslında Nevalı Çori'deki dikili taşların benzeri olduğunu fark etti (Dietrich, Notroff ve Schmidt, 2015, s. 91; Özcan, 2014, s. 36). Almanya Heidelberg Üniversitesi Tarihöncesi Enstitüsü ile ortaklaşa yürütülen 1995'teki ilk kazı çalışmaları sırasında, daha önce hiçbir yerde örneğine rastlanılmayan, daire biçimindeki anıtsal yapılar ve üzerinde hayvan figürleriyle birlikte soyut sembollerin de bulunduğu T biçimli dikili taşlar tespit edildi (Clare vd., 2019, s. 14-17). 2003'te gerçekleştirilen manyetik taramada ise en az 20 adet çemberimsi yapının daha mevcut olduğu sonucuna varıldı. Birinci tabakadaki toprağın yumuşaklığı ile kazılarda çıkarılan taş aletler ve kemik kalıntılarının yöreye ait olmadığı gerçeği Göbeklitepe'nin doğal bir oluşum alanı olmadığını aksine bilinçli olarak üzerinin kapatıldığına işaret etmektedir (Özcan, 2014, s. 33-39; Kurt & Göler, 2017, s. 1112).

4. Göbeklitepe'nin Ayırt Edici Özellikleri

Yakın zamana kadarki kabul gören arkeolojik bulgular, korunma içgüdüsünün ve açlık korkusunun insanoğlunu yerleşik yaşama geçmeye teşvik ettiğini ortaya koymaktaydı. Bu nedenle Erken Neolitik Dönem'de, basit bir toplumsal hiyerarşinin bulunduğu, karmaşık dinsel uygulamaların ise ilk kez tarımcı toplumlarda ortaya çıktığı varsayılmaktaydı. Ancak Göbeklitepe'nin keşfiyle birlikte mevcut kuramlar geçerliliğini yitirdi ve artık dini inançların da yerleşik yaşama geçişte etkili olabileceği kanıtlanmış oldu (Toprak, 2016, s. 206; Özcan, 2014, s. 39; Uludağ, 2020, s. 73). Son buzul çağında hayvanların izini sürerek Afrika'dan kuzeye doğru göç eden Homo Sapiens'ler buzdan duvara dönüşen Zağros ve Toros dağlarını aşamadılar. Bu nedenle Bereketli Hilal'in kuzeyinde yer alan bölgelerde çok sayıda av hayvanı toplandı. Çakmak taşından silah imal etmede oldukça başarılı olan Homo Sapiens'ler bu sıralarda Göbeklitepe'de çok sayıda alet imal ettiler. Giderek farklılaşan aletler ve yeni av yöntemleri sayesinde daha çok miktarlarda et elde edilmekteydi. Bu süreçte nüfus hızla arttı ve refah seviyesi yükseldi. Avcı sayısındaki aşırı artışla birlikte hayvan sayısı da giderek azaldı. Genç Dryas Dönemi'nde yaşanan hızlı ısınma hadisesiyle birlikte, buzullarla kaplı vadiler bir anda açılmaya başladı. Uzunca süreler sınırlı bir alana sıkışan çok sayıda av hayvanı erimenin etkisiyle birlikte giderek yeşeren dağlara doğru yayılmaya başladı. Suçluluklarının farkına varan ve pişmanlık hisseden avcılar ise bu

nedenle Göbeklitepe’de kefarete ödemeyi denediler (Luckert, 2015, s. 64-71). Göbeklitepe’ye dair herhangi bir buluntu henüz ortada yok iken günümüzdeki kazı alanına yakın bir konumda bir adet dut ağacı ve bölge halkı tarafından kutsal kabul edilen bir de İslami Dönem mezarlığı bulunuyordu. Ziyaret olarak isimlendirilen bu alanda, adaklar adanmakta ve kurbanlar kesilmekteydi. Dolayısıyla bu ve benzeri göstergeler, Göbeklitepe’nin mevcut manevi iklimini günümüze kadar sürdürdüğünün emaresi olarak görülebilir (Uludağ, 2020, s. 72). Yakın çevresindeki yerleşim alanlarına nazaran oldukça farklı özellikler arz eden Göbeklitepe Arkeolojik Alanı’na ait ayırt edici özellikler aşağıda sıralanmıştır;

4.1. Hakim Bir Tepeye Konumlandırılması

Göbeklitepe’nin su kaynaklarına oldukça uzak bir dağ silsilesine kurulması, genel olarak Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşim alanlarına aykırılık teşkil etmektedir. Germuş sıradağlarının en yüksek tepesine konumlandırılan Göbeklitepe, bölgedeki çok uzak mesafelerden dahi fark edilebilen bir yapıya sahiptir (Notroff, vd. 2015, s. 28-34). Göbeklitepe’nin mevcut alana kurulmasında, insanoğlunun varoluşundan beri gökyüzüne karşı duyduğu saygı ve hayranlık hissi etkili olmuştur. Çünkü gökyüzüne en yakın mesafede bulunan mekanlar dağlardır. Geçmiş toplumlar bazen dağlara tanrıların mekanı olması münasebetiyle bazen de ihtişamları nedeniyle kutsallık atfetmişlerdir. Dolayısıyla böylesi bir yapının bölgedeki en yüksek tepeye kurulması rastlantı olarak düşünülemez (Kurt & Göler, 2017, s. 1113-1114).

4.2. Etrafı Çevrili Dairesel Bir Yapıya Sahip Olması

Göbeklitepe’de ilerletilen kazı çalışmaları sonucunda şuana kadar yedi ana yapı gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu yapılar; A, B, C, D, E, F ve Aslanlı Dikilitaş olarak kayıtlanmıştır. Dairesel bir özellik arz eden ve etrafı duvarlarla çevrili olan tapınakların çapları 10 ile 30 metre arasında değişkenlik göstermektedir. Genellikle sonsuzluğu sembolize eden daire formlar Göbeklitepe’nin ve diğer tapınakların benzer bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır (Özcan, 2014, s. 34). Mekanın etrafının çit veya duvarlarla çevrilmiş olması, kutsallığın tezahür ettiği yapılarda görülen karakteristik özelliktir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Birinci neden, kutsal olan alanın işaretlenerek kutsal olmayandan ayrıştırılmasıdır. İkinci neden ise kutsal mekana girecek kişiye bir dizi hazırlıklar yapması için gerekli olan fırsatın tanınmasıdır (Kurt & Göler, 2017, s. 1114). Arkeolojik araştırmalardan elde edilen verilerin de bu tezi doğruladığı söylenebilir. Çünkü Göbeklitepe’nin, belirli zaman aralığında bir araya gelen Cilalı Taş Dönemi insanların ibadet ve hac alanı olduğu düşünülmektedir (Şanlıurfa Şehir Rehberi, 2022, s. 6).

4.3. Üzerinde Hayvan Figürü Bulunan İnsan Suretinde T Biçimli Tekparça Taşların Bulunması

Yapının merkezinde, boyu beş metreyi bulan ve birbirine paralel olan iki adet büyük taş, çevresindeki taş duvara gömülü bir vaziyette bulunan ve sayıları 10 ile 12 arasında değişen daha küçük T biçimli dikili taşlar mevcuttur. T biçimli taşların insansı varlıkların heykelleri olduğu düşünülmektedir. Buna göre tepedeki yatay taş baş kısmını, dikey uzunluktaki gövde ise vücut kısmını temsil etmektedir. Ayrıca dikili taşların üzerinde, soyut semboller ve kabartma tekniği kullanılarak oluşturulmuş çok sayıda hayvan figürleri de, kedi, turna, boğa, akrep, ördek, ceylan, yaban domuzu, eşek, akbaba, örümcek, tilki vb., yer almaktadır (Schmidt, 2010, s. 240-245; Özcan, 2014, s. 34; Uludağ, 2020, s. 70).

4.4. Üzerinin Toprakla Örtülmesi

Neolitik Dönem’de, bir müddet kullanılan bazı yerleşim alanlarının içlerinin boşaltılarak temizlendiği, akabinde dam kısmının kaldırıldığı, duvarlarının ise belirli bir seviyeye kadar yıkıldıktan sonra üzerinin tamamen toprakla örtüldüğü görülmektedir. Arkeolojide yapı kültürü olarak isimlendirilen bu uygulama Göbeklitepe için de geçerliliğini korumaktadır. Neolitik Dönem’de yapılara genellikle sembolik anlamlar yüklenirdi. Belirli bir süre kullanılan yapılar bir müddet sonra terk edilir ve insanlar gibi gömülürdü (Ülger, 2007, s. 64-67). Dolayısıyla Göbeklitepe’nin de günümüzden yaklaşık 10.000 yıl önce bilinçli bir biçimde toprakla doldurulduğu düşünülmektedir.

5. Alanyazın Taraması

Schmidt (2010) çalışmasında, yapılan kazılar sonucunda çevresinde herhangi bir yerleşim alanına rastlanmayan Göbeklitepe’nin bulunduğu yer itibarıyla sıradan bir yerleşim yeri olmadığına değinmiştir. Diğer yerleşim yerlerinden farklı özellikler arz eden bu mekanın aynı zamanda kutsal bir alan veya karmaşık ayinlere katılmak amacıyla bir araya gelenlerin bulunduğu bölgesel bir toplanma merkezi olduğu üzerinde durulmuştur.

Sidharth (2012) Birinci Göbeklitepe Sempozyumu’ndaki açılış konuşmasında Göbeklitepe’nin gözlem evi olarak kullanılma ihtimali bulunduğuna dikkat çekmiştir. Özellikle D Tapınağı’nda yer alan ve 12 adetten oluşan dikili taşların yılın 12 ayını, C Tapınağı’nın merkezinde yer alan dikili taşlardan birinde betimlenen güneş ve ay sembollerinin ise geçmişte yaşanan bir güneş tutulması hadisesini anlattığını düşünmektedir. Yazar ayrıca gökyüzü ile tapınakların alakalı kavramlar olduğunu belirtmiş ve tarımla uğraşan bir toplumun, takvim yapabilmek için gök bilimine ihtiyaç duyacağı üzerinde durmuştur.

Luckert (2015) çalışmasında maden yumrularını Toprak Ana’nın embriyoları gibi gören taş devri madencilerinin, hayvanları daha kolay avlamak için kireç taşlarını çıkarıp çakmak taşından silahlar imal ettiklerine değinmiştir. Sonraki dönemlerde endüstriyel tövbekarlar olarak nitelendirilen ve aynı zamanda Toprak Ana’yla uzlaşma elde etmek için gayret gösteren bu grubun bu sefer de Toprak Ana’nın göbeğindeki yumurtalıklarını *kireç taşı* çıkararak anıtsal nesnelere biçiminde yonttukları üzerinde durulmuştur.

Magli (2015) çalışmasında, dünyanın yapmış olduğu presesyonel hareketler nedeniyle gökyüzündeki görünürlüğü azalan Sirius'un, M.Ö. 10.000'lerde, presesyon'un minimum seviyeye inmesiyle birlikte tekrar ufukta görünmeye başladığına değinilmiştir. Göbeklitepe semalarında beliren bu yeni gök cismi yüzyıllar geçtikçe daha parlak hale gelerek gökyüzünün en parlak yıldızına dönüşmüştür. Kazılarda bulunan bir sütunun üzerinde akbaba kılığına girmiş bir şaman yer almaktadır. Kabartmadaki şaman, elindeki küreyi gökyüzüne doğru kaldırmaktadır. Yeni yıldızın helezoni yükselişini temsil eden bu tasvir, ortaya atılan görüşü destekler niteliktedir. Dolayısıyla Göbeklitepe'nin, doğum fenomeni haline dönüşen bu hadiseyi kutlamak amacıyla inşa edilmiş olabileceği varsayımı ortaya çıkmaktadır.

Külcü (2018) çalışmasında kurulma amacı tam olarak bilinmeyen Göbeklitepe tapınak yapısının İngiltere'de bulunan Stonehenge ile benzer özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir. Benzer yapıda, tapınağın ortasında bir kolon, etrafını çevreleyen dairesel eksende ise dizili taşlar yer almaktadır. Bu bağlamda dairesel eksene yerleştirilen her bir taş saatin kadrana, merkeze konumlandırılan kolon ise gölge oluşturan yapıya benzetilmiştir. Dolayısıyla Göbeklitepe'nin, belki de güneş saati olarak kullanıldığına dair bir çıkarımında bulunulmuştur.

Karnas (2019) "Semboller ve Sırlar" isimli çalışmasında bütün taş yapıtların, taşların enerjisini kullanmak amacıyla özellikle ley hatlarının üzerine konumlandırıldığını belirtmiştir. Bu bağlamda ley hatları üzerinde yer alan Urfa'nın da aslında taşların enerjisinden faydalanmak amacıyla oluşturulmuş bir şifa merkezi olduğuna vurgu yapılmıştır. Hatta kabartmalarda yer alan hayvan figürlerinin de hastanenin bölümlerini temsil ettiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu araştırmada, tapınak olarak bilinen Göbeklitepe'nin aslında bir bölge hastanesi olduğuna vurgu yapılmaktadır.

6. Göbeklitepe Temalı Örnek Pul Tasarımları

2019 yılının Göbeklitepe Yılı ilan edilmesiyle birlikte PTT A.Ş. 28.02.2019'da Göbeklitepe konulu bir portföy yayınlamıştır. Baskı sayısı 4000 ile sınırlı tutulan bu portföyde; iki adet anma pulu, bir adet ilk gün zarfı, bir adet seri numaralı anma pulu ve iki adet pul baskılı posta kartı yer almaktadır (Pulhane, 2019).

Görsel 1. D Yapısı T Biçimli Dikili Taşlar (Pulhane, 2019).

Görsel 1’de 2019’da Göbeklitepe anısına tedavüle çıkarılan ikili anma pullarından birine yer verilmiştir. Baskı sayısı 100.000 olan bu pulların grafik tasarımcısı Merve Ersan’dır (Pulhane, 2019). Mavi gökyüzünün arka fon olarak kullanıldığı bu tasarımda genel olarak iki adet T biçimli dikili taş ön plana çıkarılmıştır. Arka planda kalan dikili taşın duvara gömülü halde olduğu önde bulunan dikili taşın ise duvarın dışında yer aldığı ayırıcı bir özellik olarak aksettirilmiştir. Arkadaki dikili taşta herhangi bir tasvir görülmez iken altın orana konumlandırılan dikili taşta *turna* olduğu düşünülen iki adet hayvan figürü yer almaktadır. Daha aşağıda bulunan turna figürünün hemen önünde bir de doksan derece döndürülmüş bir *H* sembolünün olduğu görülmektedir.

Görsel 2. C Yapısı ’ndaki T Biçimli Dikili Taş (Pulhane, 2019).

Görsel 2’de 2019’da Göbeklitepe anısına tedavüle çıkarılan ikili anma pullarından diğetine yer verilmiştir. T biçimli bir dikili taşın ön plana çıkarıldığı bu tasarımda gökyüzünün mavilikleri ve toprak yığını arka fon olarak kullanılmıştır. Üzeri tamamen hayvan figürleriyle bezenmiş olan taşın üst kısmında art arda sıralanmış ördek veya turna olduğu düşünülen figürler, hemen altındaki düz boşlukta ise yaban domuzu figürü yer almaktadır.

Görsel 3. Göbeklitepe Karma Tema (Pulhane, 2019).

Görsel 3'te 2019'da Göbeklitepe anısına tedavüle çıkarılan seri numaralı bir pula yer verilmiştir. Baskı sayısı 4000 olan bu pulun grafik tasarımcısı Nuray Çalı'dır (Pulhane, 2019). Karma bir kompozisyonun kullanıldığı bu tasarımda *Göbeklitepe Arkeolojik Alanı*'na ait fotoğraflar yer almaktadır. Çalışmanın 3/5'lik kısmına, kazı alanının düzenlemelerden önceki son hali yansıtılmış, kalan 2/5'lik kısma ise dört farklı görselden oluşan dilimli yarım daire biçiminde bir fotoğraf albümü entegre edilmiştir. Soldan sağa doğru ilk dilimde tapınağın merkezinde yer alan T biçimli bir taş; ikinci dilimde kazı sonrasında ortaya çıkarılan yapının kuş bakışı görünümüne; üçüncü dilimde ise duvara gömülü vaziyette bulunan küçük T biçimli dikili taşlara yer verilmiştir. Dairenin merkezine ise Göbeklitepe'nin günümüzdeki üstü kapalı son hali konumlandırılmıştır.

Görsel 4. D Yapısı Dikili Taş (Pulhane, 2019).

Görsel 4'te 2019'da *Göbeklitepe* anısına tedavüle çıkarılan ikili serideki pul baskılı posta kartlarının üzerinde yer alan pullardan birine yer verilmiştir. Baskı sayısı 6500 ile sınırlandırılan ve 4000'i pul portföyüne dahil edilen bu kartların grafik tasarımını Merve Ersan ve Ayşe Bıçakçı ortak çalışmayla tamamlamıştır (Pulhane, 2019). Kare bir kompozisyonun tercih edildiği bu tasarımda, D Yapısı'ndaki T biçimli bir dikili taşın yatay üst kısmında yer alan hayvan figürleri sembolize edilmiştir. Buradaki tasvirin ördek benzeri bir kuş türüne ait olduğu düşünülmektedir (Notroff vd., 2015, s. 30).

Görsel 5. D Yapısı Merkezi Dikili Taş (Pulhane, 2019).

Görsel 5'te 2019'da *Göbeklitepe* anısına tedavüle çıkarılan ikili serideki pul baskılı posta kartlarının üzerinde yer alan pullardan diğerine yer verilmiştir. Sade bir görsellik içeren bu tasarım kare kompozisyona göre kurgulanmıştır. Bu tasarımda, duvara gömülü halde bulunan T biçimli dikili taşın dikey kısmında yer alan bir hayvan figürüne yer verilmiştir. Arka ayaklarının üzerine yükselmiş bir halde tasvir edilen bu figürün *tilki* olduğu düşünülmektedir. Benzer tilki figürlerine diğer yapılarda da sıklıkla rastlanmaktadır.

7. Yöntem

Yazılı ve görsel kaynaklar üzerinden şekillenen bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi üzerinden yürütülmüştür. Doküman incelemesi yazılı içeriğin sistematik bir biçimde tetkik edilmesini öngören bir analiz türü olup olgu hakkında bilgi içeren yazılı kaynakların titizlikle incelenmesi esasına dayanır (Wach & Ward, 2013, s. 1).

Görsel araştırma ise ses ve yazının dışındaki gözlenebilen her türlü dijital veya basılı malzeme üzerinden analiz sonuçlarına göre anlamsal çıkarımda bulunmayı gerektirmektedir. Araştırmacının doğrudan gözleme imkanı bulamadığı veri niteliğindeki iki veya üç boyutlu görsel malzemeleri, video, karikatür, film, pul, afiş, heykel, bina, minyatür, harita, fotoğraf vb., akademik araştırmalarda kullanması ve örüntü üzerinden yeni yorumlamada bulunmasıdır (Muşmal & Gürbüz, 2018, s. 226; Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 39).

7.1. Araştırma Verileri

Araştırmanın temel verilerini bölgesel kalkınma kapsamında, konaklayan ve günü birlik gelen turist sayısı, konaklama tesis-seyahat acente sayısı, Göbeklitepe'nin aktif hizmette olduğu ay sayısı ile ulusal-uluslararası alanda gerçekleştirilen Göbeklitepe temalı sanatsal organizasyonlar ve 2019'da tedavüle çıkarılan posta pulları oluşturmaktadır. Tablo 1'de çalışmada kullanılan posta pullarına ilişkin temel verilere yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmada Yeralan Posta Pullarına Ait Temel Veriler

Araştırma Alanları	Pul Sayısı	Kullanılan Tema ve İçerik Planı	Dolaşım	Satış Bedeli (TL)
Anma Pulu	1	D Yapısı duvara gömülü T biçimli iki adet dikili taş, turna figürü	Yurt içi	2
	1	C Yapısı T biçimli dikili taş, yaban domuzu, turna veya ördek figürü	Yurt içi	2
Seri Numaralı Anma Pulu	1	Göbeklitepe Arkeolojik Alanı, duvara gömülü T biçimli dikili taş, merkez T biçimli dikili taş, karma tema	Yurt içi	4

Pul Baskılı Posta Kartı	1	D Yapısı Dikili Taş yatay baş kısmı, ördek figürü	Yurt içi	2
	1	D Yapısı Merkezi Dikili Taş dikey gövde kısmı, hayvan figürü	Yurt dışı	4

Üç farklı araştırma alanı üzerinden ilerletilen bu çalışmada toplam beş adet posta puluna yer verilmiştir. Toplanan pulların dördü yurt içi, biri ise yurt dışı kullanım için tasarlanmıştır. Çalışmanın posta pulları ekseninde ilerletilmesinin öncelikli amacı ise bu alanda görülen boşluğun filateli ürün ve hizmetleriyle tamamlanma gereksinimidir.

7.2. Veri Toplama Süreci ve Analizi

Bu çalışmanın esasını doküman incelemesi ve görsel araştırma oluşturmaktadır. Doküman incelemesi güvenilirlik ve temsil edilebilirliği denetlenmiş basılı yayınlar kitap, tez, ansiklopedi vb. ile elektronik ortamda yayın yapan dergiler üzerinden ilerletilmiştir. Görsel araştırmada ise Göbeklitepe'nin temel konularını alanyazın boyutuna indirgeyen posta pulları üzerinden etkili bir içerik oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan pullar dizayn, içerik, doku, renk, tema ve baskı açısından incelenerek sunulmuştur. Ayrıca Ulusal Tez Merkezi, EBSCO Host, SOBIAD, Google Akademik gibi elektronik veri tabanları üzerinden *Göbeklitepe*, *dikili taş*, *Göbeklitepe temalı organizasyonlar*, *pul ve bölge turizmi* anahtar kelimeleri kullanılarak aramalar yapılmıştır. Tarama sonucunda ilgili alanda yapılmış birçok çalışmaya ulaşılsa da “Turizm Odaklı Kalkınma ve Göbeklitepe Temalı Posta Pulları Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

8. Bulgular

Tablo 2. 2017-2021 Yılları Arasında Konaklayan ve Günü Birlik Gelen Turist Sayısı

Yıllar	Konaklayan turist sayısı		Günübirlik gelen turist sayısı	
	Yerli turist	Yabancı turist	Yerli turist	Yabancı turist
2017	760.948	45.417	-	-
2018	976.694	33.385	559.792	19.559
2019	1.020.289	39.561	579.017	21.897
2020	508.234	33.409	296.812	11.503
2021	699.005	38.071	466.989	24.138

Kaynak: (Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

Tablo 2’de, 2017 ile 2021 yılları arasında Şanlıurfa il ve ilçelerine günü birlik veya konaklamak amacıyla gelen yerli ve yabancı turistlere ait veriler yer almaktadır. 2017 ile 2019 yılları arasında konaklayan yerli turist sayısında düzenli bir artış görülürken, özellikle pandemi sürecinin etkili olduğu 2020-2021 döneminde, konaklayan turist sayısının yarı seviyelere kadar indiği ancak sonraki yıllarda, artış eğiliminin devam ettiği görülmektedir. Konaklayan yabancı turist sayısına ilişkin verilere bakıldığında konaklayan yabancı turist sayısının, konaklayan yerli turist sayısına nazaran oldukça düşük olduğu ancak seyreden yıllarda, aradaki ilişkinin benzer biçimde devam ettiği anlaşılmaktadır. Günü birlik gelen turist sayısına ilişkin veriler dikkate alındığında ise 2017 yılına ait herhangi bir veriye ulaşamadığı önemli bir detay olarak görülebilmektedir. 2018-2019 yılları arasında bölgeyi gününbirlik ziyaret eden yerli turist sayısının artış eğilimi gösterdiği; ancak pandemi sürecinin etkili olduğu 2020-2021 döneminde günü birlik gelen yerli turist sayısının yarı seviyelere kadar indiği ve akabinde tekrar artış eğilimini devam ettirdiği görülmektedir. Ayrıca benzer durumun, bölgeyi günü birlik ziyaret eden yabancı turist sayısı için de geçerli olduğu söylenebilir.

Tablo 3. 2020-2022 Yılları Arasındaki Konaklama Tesis ve Seyahat Acente Sayısı

Yıllar	Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesis sayısı	Belediye Belgeli Konaklama Tesis sayısı	Kamu Kurum Misafirhane sayısı	Seyahat Acente Sayısı
2020	18	49	21	52
2021	17	68	21	58
2022	22	66	23	57

Kaynak: (Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

Tablo 3’te, 2020 ile 2022 yılları arasında Şanlıurfa il ve ilçelerinde aktif olarak hizmet sunan, konaklama tesis ve seyahat acente sayısına ilişkin veriler yer almaktadır. Genel olarak pandeminin etkili olduğu 2020 ile 2021 yılları arasında konaklama tesis ve seyahat acente sayısının daha düşük olduğu ancak takip eden 2022’de ise mevcut sayının artış yönlü bir seyir izlediği söylenebilir.

Tablo 4. 2016-2021 Yılları Arasında Göbeklitepe’yi Ziyaret Eden Turist Sayısı ve Göbeklitepe’nin Aktif Hizmette Olduğu Ay Sayısı

Yıllar	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ziyaretçi Sayısı	20.831	-	70.420	400.195	197.912	567.453
Hizmette Olduğu Aktif Ay Sayısı	7	0	10	12	9	7

Kaynak: (Aydınlık, 2018; Zafer, 2020; Etgü, 2022).

Tablo 4’te, 2016 ile 2021 yılları arasında Göbeklitepe’yi ziyaret eden turist sayısı ve Göbeklitepe Arkeolojik Alanı’nın aktif hizmette olduğu ay sayısına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablodan anlaşıldığı üzere 2016'da hizmete giren Göbeklitepe'nin, son altı yılda, sadece bir yıl boyunca, tam kapasite 12 ay çalıştığı görülmektedir. Çalışma kapasitesine göre yapılan değerlendirmeye bakıldığında ise 2016'da 7 ay; 2017'de tamamen kapalı; 2018'de 10 ay; 2019'da 12 ay; 2020'de 9 ay ve 2021'de 7 ay hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ziyaretçi sayısının her geçen yıl artış eğilimi gösterdiği ayrı bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca pandemi sürecinin başlangıcına denk gelen 2020'de turist sayısında azalma eğilimi yaşandığı, devam eden süreçte ise özellikle 2021'de turist sayısının zirveye ulaştığı görülmektedir.

Tablo 5. 2007-2022 Yılları Arasında Ulusal ve Uluslararası Alanda Gerçekleştirilen Göbeklitepe Temalı Organizasyonlar

Organizasyonlar	Tema ve İçerik Planı	Yılı	Etkinlik Sayısı	Kapsamı
12.000 Yıl Önce Anadolu-İnsanlık Tarihinin En Eski Anıtları Sergisi	Arkeolojik Eserler Sergisi	2007	1	Uluslararası
Anadolu: Sonsuzluğun Evi	Panel	2015	1	Uluslararası
Göbeklitepe Reveals Details of Early Human Life	Belgesel	2018	1	Ulusal
Türk Araştırma Geliştirme, Anadolu Halk Mutfağı	Sergi	2018	1	Uluslararası
Tarihin Sıfır Noktası: Göbeklitepe	Fotoğraf Sergisi	2019	32	Uluslararası
Göbeklitepe: İnsan ve Hayat	Sergi, Seramik, Müzik, Türk Mutfağı, Konferans	2019	10	Uluslararası
Çocuk Festivali	Ahşap Oyuncak	2019	5	Uluslararası
Göbeklitepe Pul Sergisi	Filateli	2019	1	Ulusal
Dünya Mirasında Türkiye: Arkeoloji	Yaz Okulu	2019	1	Ulusal
Uluslararası Göbeklitepe ve Neolitik Çağ Yerleşimleri Kongresi	Kongre	2019	1	Ulusal
Göbeklitepe: The Gathering	Dijital Sergi	2019	1	Ulusal
Disiplinler Arası Perspektiften Göbeklitepe	Panel	2019	1	Ulusal
Oyuklar ve Höyükler: Göbeklitepe'ye Bir Bakış	Söyleşi	2020	1	Ulusal
Gerçeğe Dönüş, Göbeklitepe Sergisi	D Yapısı Replika, Video	2022	1500	Ulusal

Kaynak: (Turizm News, 2019; Yapı Dergisi, 2020; Yağmurlu, 2020, s. 56-59; Ntv, 2022).

Tablo 5'te, 2007 ile 2022 yılları arasında hem yurt içi hem de yurt dışında gerçekleştirilen Göbeklitepe temalı organizasyonlara ait veriler yer almaktadır. Neolitik Döneme ait arkeolojik eserlerin sergilendiği ilk etkinlik 2007'de yurt dışında gerçekleştirilmiştir. Sonraki yıllarda ise daha çok sanatsal ve akademik yönüyle ön plana çıkan; fotoğraf, müzik, seramik, dijital sergi, panel, kongre ve söyleşilerle ulusal ve uluslararası alanda daha farklı bir etkinlik ağı oluşturulmaya çalışılmıştır.

9. Tartışma ve Sonuç

Göbeklitepe'de bulunan yapılar ve T biçimli kabartmalı dikili taşlar, şimdiye kadar keşfi gerçekleşen en eski mimari, resim ve heykeltıraşlık örneklerini sergilemektedir (Şanlıurfa Şehir Rehberi, 2022, s. 7). Neolitik Dönem'de yaşamış bölge insanlarının, henüz Göbeklitepe'yi inşa ederlerken, hem mimariye hem de sanatsal etkinliklere bu denli katkı sunduklarının farkında olmadıkları düşünülebilir. İhtişamlı yapıları inşa etmenin fiziki güç gerektiren bir takım zorluklarının olduğu ayrıca bilinmektedir. Ancak buradaki öncelik, devasa yapıların nasıl inşa edildiğinden çok mevcut yapılardaki sanatlı ve estetik inceliğe ait bilgilerin nasıl edinildiği sorusudur. Bunda daha çok kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkarılan buluntulardaki figür ve sembollerin etkili olduğu söylenebilir.

Neolitik Dönem'in inançlarına dair önemli ipuçları sunan Göbeklitepe, gerek dinler gerekse uygarlıklar tarihi açısından önemli bir değer olarak kabul görmektedir. Göbeklitepe'deki yapılar ilk ortaya çıkarıldığında orası için şifa merkezi, gözlem evi, güneş saati ve tapınak gibi yorumlarda bulunulmuştu. Göbeklitepe'nin içerisinde bulunduğu coğrafya *Mezopotamya* ve kazılarda ortaya çıkarılan buluntular *dikili taşlar*, *dairesel yapılar* vb. mevcut alanın dini nitelikli bir yerleşim alanı olduğuna işaret etmektedir. Yılın belirli dönemlerinde Göbeklitepe'de toplanan avcı-toplayıcı toplulukların bu alanda kurbanlar keserek şöenler düzenlediği ayrıca ibadet ederek kutsal olanı tecrübe ettikleri düşünülmektedir. Dolayısıyla Göbeklitepe'yi ve tarihi süreç içerisinde semavi dinlere ve diğer inançlara ev sahipliği yapan bu coğrafyayı kendi içerisinde değerlendirmenin daha doğru olacağı düşünülebilir.

Turizm sektörü genel olarak hem eğitimcilere hem de herhangi bir alanda eğitim almamış bireylere büyük ölçekli istihdam olanağı sağlamaktadır. Ekonomik kalkınma vaadini ve sosyal refahı bir arada tutmaya yetecek kadar güçlü olan turizm sektörü, arkeoloji de dahil olmak üzere aynı zamanda sürdürülebilir endişeleri de ortadan kaldıracak potansiyele sahiptir (Comer & Willems, 2011, s. 515). Şanlıurfa'nın, kültür ve tarih turizmine katkı sunan farklı birçok değeri bir arada barındırdığı bilinmektedir. Ancak önceki yıllardaki yerel imajın Göbeklitepe'nin keşfiyle birlikte atıldığı hatta bu keşiften sonra bölge turizminin bir anda hareketlendirdiği ayrıca fark edilmiştir. Dolayısıyla mevcut keşfin, bir yandan konaklama tesis ve seyahat acente sayısındaki artışı hızlandırdığı diğer yandan ise müzik, fotoğraf, seramik, dijital sergi, kongre ve panel gibi sanatsal ve akademik çalışmalara olan yatkınlığı pekiştirdiği söylenebilir.

Ulusal niteliğiyle ön plana çıkan pulların tarih, kültür, turizm, arkeoloji ve sanat olguları üzerinden uluslararası boyutlu bir etkileşime vurgu yaptığı söylenebilir. Tasarım ve kurgu aşamasından başlayan bu süreç, aktarılmak istenen mesajın alıcılara ulaştırılması aşamasına kadar devam eder. Pullara fonksiyonellik atfeden bu ve benzer uygulamalar aynı zamanda geçmiş ile gelecek arasındaki bağın kurulmasına da yardımcı olur. Bu sayede pullar üzerinden sanatsal uygulamalara doğru ilerleyen süreç başlamış olur.

Kaynakça

- Arkeolojik Haber. (2019). *Göbeklitepe sergisi filmlerden daha fazla ilgi gördü*. Erişim adresi: <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-gobeklitepe-sergisi-filmlerden-daha-fazla-ilgi-gordu-20747/>
- Aydınlık. (2018). *Göbeklitepe tam gün ziyarete açıldı*. Erişim adresi: <https://www.aydinlik.com.tr/haber/gobeklitepe-tam-gun-ziyarete-acildi-108830>
- Bornova Belediyesi. (2019). *Göbeklitepe sergisi Bornova'da*. Erişim adresi: <https://bornova.bel.tr/2019/12/17/gobeklitepe-sergisi-bornovada/>
- Clare, L., Kinzel, M., Sönmez, D. ve Uludağ, C. (2019). *Göbekli Tepe: UNESCO dünya miras alanı ve değişen yaklaşımlar* (S. Yelözer, Çev). Mimarlık.
- Comer, D. C. ve Willems, W. J. H. (2011). *Tourism and Archaeological heritage driver to development or destruction?* ICOMOS, 506-518. Paris, Erişim adresi: <http://openarchive.icomos.org/id/eprint/1208/>
- Çelik, B. (2008). *Arkeoloji'de Urfa arkeolojik araştırmalar ışığında Urfa*. (M. S. Rızvanoğlu, Ed). Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Dietrich, O., Notroff, J. ve Schmidt, K. (2015). *Göbekli Tepe Dünya Kültür Mirasına girme yolunda olağandışı bir Erken Neolitik buluntu yeri*. (Ü. Yalçın ve H. D. Bienert Bochum, Ed). *Kültürlerin Köprüsü Anadolu“ konulu uluslararası sempozyum kitabı*, 7-9 Temmuz 2014. Bochum: Bonn.
- Etgü, M. (2022). *Göbeklitepe, Kovid-19 kısıtlamasına rağmen geçen yıl 567 bin 453 ziyaretçi ağırladı*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/gobeklitepe-kovid-19-kisitlamalarına-ragmen-gecen-yil-567-bin-453-ziyaretci-agirladi/2473854>
- Göbeklitepe dijital dünyada*. (2020). *Tr Dergisi*, 28, 74-80. Erişim adresi: https://trdergisi.com/wp-content/uploads/2020/08/TR_Dergi_28_Dijital_10_Ag%CC%86ustos.pdf
- Gün Haber. (2020). *Öğrenciler Urla'da Göbeklitepe sergisi açtı*. Erişim adresi: <http://www.gunhaber.com.tr/haber/Ogrenciler-Urla-da-Gobeklitepe-sergisi-acti/442133>

- Hayat. ro. (2019). *Timișoara'da Göbeklitepe sergisi*. Erişim Adresi: <https://www.hayat.ro/haber/timisoarada-gobeklitepe-sergisi-3258.html>
- Koçak, M. (2018). *Göbeklitepe UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alındı*. Erişim adresi: <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/gobeklitepe-unesco-dunya-miras-listesine-alindi>
- Kurt, A. O. ve Göler, M. E. (2017). Anadolu'da ilk tapınak: Göbeklitepe. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21(2), 1107-1138. <https://doi.org/10.18505/cuid.334942>
- Kültür Turizm Bakanlığı, (ty). *Göbeklitepe Arkeolojik Alanı*. Erişim adresi: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44420/gobeklitepe-arkeolojik-alani-sanliurfa.html>
- Luckert, K. W. (2015). *Göbekli Tepe* (L. Tonguç Basmacı, Çev) İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Marmara Basın. (2019). İzmit'te Göbeklitepe Sergisi Açıldı. Erişim adresi: <https://marmarabasin.com/genel/izmitte-gobeklitepe-sergisi-acildi-90280.htm>
- Muşmal, H. ve Gürbüz, İ. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Nicel, nitel ve karma tasarımlar için bir rehber. Ş. Aslan (Ed.), *Nitel araştırmada veri toplama yöntemleri ve veri türleri-Doküman incelemesi* (s. 217-243). Eğitim Yayınevi.
- Notroff, J. Dietrich, O. Peters, J. Pöllath, N ve Köksal Schmidt, Ç. (2015). Uygarlığın doğuşunda Neolitik şölenlerin izleri. *Aktüel Arkeoloji*, 28-43.
- NTV. (2022, Haziran). *Göbeklitepe sergisi Galataport'ta*. Erişim adresi: https://www.ntv.com.tr/galeri/n-life/kultur-ve-sanat/gobeklitepe-sergisigalataportta,8vyBQ1CAQ0W-nx5-TruX-A/GN2BHAg_s0m8AhPKzVMMdg
- Özcan, E. S. (Temmuz, 2014). Göbeklitepe, *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, 560, 30-39.
- Pulhane. (2019, Şubat). *Göbeklitepe*. Erişim adresi: <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k201905.html>
- Schmidt, K. (2010). Göbekli Tepe – the stone age sanctuaries. New results of ongoing excavations with a special focus on sculptures and high reliefs. *Documenta Praehistorica XXXVII*, 37, 239–256. <https://doi.org/10.4312/dp.37.21>
- Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2021). *İstatistikler*. Erişim adresi: <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/TR-164345/istatistikler.html>
- Şanlıurfa Şehir Rehberi. (2022). *Tarihin sıfır noktası*. Erişim adresi: <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/97082,sehir-rehberi-2022pdf.pdf?0>
- TMMOB Mimarlar Odası. (2020). Sergi dinamikleri ile Göbeklitepe'ye bir bakış. *Mimarlık*, 411, 7.
- Toprak, B. (2016). Dinler Tarihi perspektifinden Klaus Schmidt ve Göbekli Tepe. *V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi*, 12-15 Mayıs 2016, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

- TRT Avaz. (2019). *Azerbaycan'ın Gence Kentinde Göbeklitepe sergisi açıldı*. Erişim adresi: <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/azerbaycanin-gence-kentinde-gobeklitepe-sergisi-acildi/5df4e54901a30a24747fa6d0>
- Turizm News. (2019). *PTT'den Göbeklitepe konulu anma pulu*. Erişim adresi: <https://www.turizmnews.com/ptt-den-gobeklitepe-konulu-anma-pulu/14921/>
- Uludağ, C. (2020). Bereketli Hilalin kalbi Göbeklitepe. *Tr Dergisi*, 28, 66-73.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (t.y.). *2017-Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Yılı*. Erişim adresi: <https://www.unesco.org.tr/Pages/154/169>
- Ülgen, S. (2007). *Yakındoğu İlk Neolitik kültürlerinde yapı kültü ve yapıların gömülme sorunu*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Wach, E. ve Ward, R. (2013, Eylül 27). Learning about qualitative document analysis. *Institute of Development Studies*, 13, 1-9. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/2989>
- Yağmurlu, A. (2020). Dünya mirası ve kamu diplomasisi: Göbekli Tepe örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 46-64.
- Yalçın, T. (2011). *Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem 'de Yukarı Mezopotamya 'da küçük taş eserler* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yapı Dergisi. (2020, Ocak). *Sergi dinamikleri ile Göbeklitepe'ye bir bakış*. Erişim adresi: <https://yapidergisi.com/sergi-dinamikleri-ile-gobeklitepeye-bir-bakis/>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Zafer, Ç. (2020, Eylül 10). *Göbeklitepe'ye turist akını: Ziyaretçi sayısı 3 senede 20'ye katlandı*. Erişim adresi: <https://kronos35.news/tr/gobeklitepe-turist-rekoru-kiriyor-atiye/>
- Zagreb.yee. (2019, Mayıs). *Zagreb'de Türkiye rüzgârı esti*. Erişim adresi: <https://zagreb.yee.org.tr/tr/haber/zagrebde-turkiye-ruzgari-esti>